

POSICIONAMENT ACADÈMIC SOBRE LES BARRERES EN L'EDUCACIÓ SUPERIOR

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

www.creup.es – info@creup.es

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

POSICIONAMENT ACADÈMIC DE LES BARRERES EN L'EDUCACIÓ SUPERIOR

Aquest posicionament l'ha proposat i redactat en la fase d'esborrany la Comissió Executiva Ampliada de CREUP, i l'ha aprovat la seua Assemblea General el 28 d'abril del 2019, en la 66a Assemblea General Ordinària, que ha tingut lloc a la Universitat Miguel Hernández d'Elx.

ÍNDIX

1. Introducció	2
1.1. La dimensió social en el marc de les declaracions ministerials de l'EEES	2
1.2. Definició de barrera en la dimensió social de l'educació superior	3
2. Barreres socioeconòmiques	3
2.1. Preus públics	4
2.2. Despeses derivades de l'estudi i la vida universitària	5
2.3. Beques i ajudes a l'estudi	5
3. Barreres acadèmiques i de permanència	7
3.1. Rendiment i permanència	8
3.2. Conciliació de la vida personal i l'acadèmica	8
3.3. Reconeixement de crèdits cursats en mobilitat i per activitats	9
4. Conclusions	9

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

POSICIONAMENT ACADÈMIC DE LES BARRERES EN L'EDUCACIÓ SUPERIOR

1. Introducció

L'educació superior ha tingut des dels inicis un paper fonamental en el desenvolupament social, ja que les universitats han sigut centres de desenvolupament del pensament, la cultura, els avanços tecnològics, la innovació i la recerca –en definitiva, centres per al progrés i el desenvolupament socials. La dimensió social abasta, per tant, un seguit de conceptes i àmbits que no es redueixen només al finançament individual de l'educació superior.

No podem observar l'educació universitària com un ens independent de la que es desenvolupa des de l'inici de la nostra vida; per això, és vital que es promoguen els valors com la igualtat i la inclusió ja en les etapes prèvies a l'educació universitària, ja que si es permet l'exclusió en aquelles etapes, els mecanismes per a franquejar les barreres que es dissenyen en els estudis universitaris no serviran de res.

Sota aquest principi es va constituir l'espai europeu d'educació superior (EEES), a fi de garantir una dimensió social de l'estudiant que vaja més enllà de derrocar les barreres econòmiques (els preus públics i altres tipus de costos associats a l'estudi) i les barreres acadèmiques que afecten el col·lectiu i impedeixen un desenvolupament adequat de la seua formació durant tota la seua vida universitària.

1.1. La dimensió social en el marc de les declaracions ministerials de l'EEES

L'any 1999, la Declaració de Bolonya posa les bases per a la construcció d'un espai europeu d'educació superior (EEES). La dimensió social ha sigut una part integral del procés de Bolonya des que va aparèixer per primera vegada en el Comunicat de Praga (2001), a proposta de la European Students' Union (ESU).

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

POSICIONAMENT ACADÈMIC DE LES BARRERES EN L'EDUCACIÓ SUPERIOR

Amb el Comunicat de Bergen (2005) es produeix la inclusió definitiva de la dimensió social com una part fonamental per al desenvolupament i l'èxit de l'EEES. Ateses les diferències que, pel que fa a la dimensió social de l'educació superior, hi havia entre els països que participaren en la creació de l'EEES, es va recomanar el desenvolupament d'una estratègia pròpia per a cada país. Posteriorment, en el Comunicat de Lovaina (2009) els ministres van acordar que tots els països participants establiren "objectius quantificables per a ampliar la participació en la educació superior en general, i la dels grups infrarepresentats en particular, que haurien d'aconseguir-se al final de la dècada vinent", compromís que es ratificà en el Comunicat de Bucarest (2012). No obstant això, l'any 2018 encara 38 de 43 governs europeus continuen sense considerar com una prioritat la dimensió social a les universitats.

A Espanya la dimensió social no ha obtingut l'atenció que mereix, i el resultat d'això ha sigut un sistema universitari injust. Si bé és cert que hi podem apreciar alguns progressos, l'anàlisi mostra clarament que l'objectiu de garantir la igualtat d'oportunitats en l'educació superior es troba molt lluny de ser una realitat.

1.2. Definició de barrera en la dimensió social de l'educació superior

Quan parlem de barreres en la dimensió social de l'educació superior, ens referim a elements socials, econòmics, acadèmics o de diversitat que impedeixen la participació de tots els col·lectius en l'educació superior. Així, s'impossibilita que l'educació superior complisca el seu objectiu com a agent determinant en la garantia de la igualtat d'oportunitats. Aquestes barreres les podem classificar en barreres socioeconòmiques, i barreres acadèmiques i de permanència.

2. Barreres socioeconòmiques

Les barreres econòmiques són mesures socioeconòmiques referents als preus públics i les despeses derivades de l'estudi, o la falta d'aquesta mena de mesures, que es

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

POSICIONAMENT ACADÈMIC DE LES BARRERES EN L'EDUCACIÓ SUPERIOR

reflecteixen en els sistemes de beques i ajudes, i que condicionen la participació de la ciutadania en l'educació superior i, en conseqüència, limiten la funció de la "universitat com a agent determinant en la garantia de la igualtat d'oportunitats".

L'estudiantat, que adquireix coneixements mitjançant l'educació superior, es troba en un ambient subjecte a les condicions socials i econòmiques, i fermament marcat per l'origen social de les seues famílies. Aquest medi genera una sèrie de barreres als individus procedents dels estrats socials més baixos, amb menor poder adquisitiu, en situacions de desocupació o amb l'habitatge en zones rurals apartades de la realitat universitària; barreres que cal eliminar. A causa d'això, es generen una sèrie de dificultats per a sufragar les despeses derivades de la seua participació en l'educació superior universitària.

2.1. Preus públics

Els preus públics associats a la prestació de serveis universitaris són una de les principals barreres econòmiques que trobem en l'educació superior. Creiem en la constitució d'un sistema equitatiu en el qual, com s'esdevé en altres països europeus, la formació universitària estiga lliure de qualsevol tipus de cost econòmic. L'educació superior no ha de ser un privilegi que estiga només a l'abast dels qui puguen pagar-la, ni tampoc un bé amb el qual es pugui comerciar.

Considerem que l'establiment de les matrícules segones i posteriors s'ha de fer de manera progressiva en funció de la renda, tot atorgant-ne una reducció proporcional a estudiants provinents de famílies amb rendes menors, i establint que l'administració competent oferisca sempre la possibilitat de fer-ne un pagament fraccionat i tan adaptat com siga possible a les condicions de l'estudiantat durant el període de docència. Així mateix, cal tenir en compte que la no superació de les matèries es pot deure a situacions sobrevingudes de l'estudiant, o bé a deficiències en la gestió, la docència i/o l'avaluació.

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

POSICIONAMENT ACADÈMIC DE LES BARRERES EN L'EDUCACIÓ SUPERIOR

Creiem que l'accés al segon i tercer cicles de l'educació superior, màster i doctorat, ha de ser una realitat per a tothom, i que cal garantir-hi l'accés amb independència de la situació socioeconòmica de cadascú.

A més a més, considerem que els costos derivats de serveis administratius, com ara l'expedició o el reconeixement de títols, han de ser gratuïts, atès que es troben inclosos en els costos de gestió de la matrícula.

2.2. Despeses derivades de l'estudi i la vida universitària

L'estudiantat, a més dels preus públics universitaris, ha d'assumir una altra sèrie de despeses com ara les relacionades amb l'habitatge, posat cas que haja de desplaçar-se a viure fora del seu domicili familiar durant la seua participació en l'educació superior; amb el transport, associades al desplaçament de l'estudiantat cap al seu centre d'estudis presencials; amb la manutenció, derivades del seu pas pels centres universitaris; o d'altres, referents a l'ús de materials en el procés d'aprenentatge. Creiem que té una importància vital posar en valor l'existència d'aquestes despeses addicionals i la càrrega que suposen per a les famílies.

Considerem que gran part d'aquestes despeses les han de subvencionar o costejar sistemes equitatius d'ajudes, en funció de la procedència geogràfica, social i econòmica de l'estudiantat, de manera que el pas per la universitat no supose un endeutament per a les famílies.

A més, cal assenyalar que ben sovint, per a poder fer front a totes les despeses esmentades, l'estudiantat ha d'entrar en el mercat laboral durant la seua etapa educativa, cosa difícilment compatible amb els estudis.

2.3. Beques i ajudes a l'estudi

El sistema de beques i ajudes a l'estudi és la materialització del dret fonamental d'accés a l'educació superior universitària i permanència en aquest sistema, tot eliminant aquelles barreres socioeconòmiques que ho impedisquen, amb una

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

POSICIONAMENT ACADÈMIC DE LES BARRERES EN L'EDUCACIÓ SUPERIOR

universitat lliure de preus públics i amb ajudes que permeten fer front als costos derivats de la formació, de manera que l'Estat invertisca en el seu futur, sense que les mateixes universitats hagen de sacrificar part del seu pressupost assignat per a cobrir les deficiències del sistema estatal de beques i ajudes. Alhora, considerem que el sistema de beques i ajudes de les comunitats autònomes ha de comprendre en el seu objecte finalitats diferents de les que es pretén cobrir amb el sistema de beques de l'Estat.

Així mateix, entenem que els sistemes de beques i ajudes que han d'establir les administracions públiques han d'estar exempts de qualsevol tipus de càrrega econòmica present o futura per a l'estudiantat i les seues famílies, tal com defensa la European Students' Union.

Les beques i ajudes a l'estudi s'han de concedir únicament per criteris socioeconòmics, almenys en la primera matrícula, i rebaixar els criteris acadèmics perquè es puguin adequar a la realitat de l'estudiantat, que ben sovint ha d'entrar en el mercat laboral per a sufragar els costos derivats de la seua estada a la universitat.

A causa d'aquesta entrada en el mercat laboral cal tenir en compte els i les estudiants amb matrícula parcial, que han de poder optar a la quantia corresponent al nombre d'ECTS de què s'hagen matriculat.

La realitat actual de les universitats és que no sols capten estudiants de la comunitat autònoma en la qual es troben, sinó que es nodreixen d'estudiants d'altres comunitats autònomes; per tant, cal ajustar la quantia variable de les beques i ajudes segons la comunitat, tot tenint en compte els costos de l'habitatge, la manutenció i el transport en cadascuna.

El pagament de la quantia de la beca ha de ser més efectiu, ja que en l'actualitat aquest pagament sol fer-se a mitjan curs acadèmic, i l'estudiantat ha de disposar de liquiditat financera per a poder fer front a la vida diària.

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

POSICIONAMENT ACADÈMIC DE LES BARRERES EN L'EDUCACIÓ SUPERIOR

També considerem oportú que es revisen els llindars de renda per a ajustar-los a la realitat social actual, a més d'establir llindars intermedis perquè petites diferències de renda i patrimoni no condicionen la percepció o no d'una quantia íntegra.

De manera paral·lela, les deficiències del sistema actual han menat les universitats a establir, en alguns casos, beques d'emergència per a situacions sobrevingudes. Aquestes situacions, que és evident que són les unitats tècniques de dimensió social les que han de detectar-les, han de tenir una resposta des del govern, que ha d'establir un pla de beques per a aquests casos. **No correspon** assumir les càrregues econòmiques d'aquest tipus quan es tracta de garantir la continuïtat en l'estudi i la formació de l'estudiantat.

Una altra de les realitats del sistema de beques ens el mostren les universitats amb les beques salari. Aquestes ajudes pretenen fomentar l'estudi a temps complet tot permetent a l'estudiantat tenir una estabilitat econòmica.

3. Barreres acadèmiques i de permanència

Les barreres acadèmiques i de permanència són les que condicionen la continuïtat de l'estudiantat en el sistema universitari. Cal tenir present en tot moment que cada estudiant és una persona diversa i, per tant, té un seguit de condicionants que influeixen en el seu acompliment acadèmic.

D'altra banda, en la vida de tot estudiant poden ocórrer situacions excepcionals. La desocupació del sustentador principal, la defunció d'un familiar o la malaltia són condicionants difícilment predictibles.

Si l'àmbit normatiu de la universitat no té en compte aquestes circumstàncies i no articula mecanismes per a adaptar el progrés als condicionants de les persones, així com a les situacions sobrevingudes, s'originen barreres acadèmiques per a l'accés i la permanència a la universitat.

Comentado [AMB1]: Suposem que el que es vol dir és "No correspon a les universitats..." Si és així, trobem que convindria explicitar-ho.

3.1. Rendiment i permanència

Les normatives acadèmiques que regulen la permanència a les universitats i la relacionen amb criteris de rendiment són difícilment adaptables a algunes situacions.

No s'ha de basar la permanència, exclusivament, en criteris de rendiment acadèmic, sinó que cal estudiar els condicionants que poden minvar aquest rendiment. Per a la permanència s'ha d'avaluar el progrés de l'estudiantat al llarg de la seua etapa d'aprenentatge. I l'estudi del progrés ha de permetre identificar les mancances en el procés d'aprenentatge i detectar els problemes específics de cada estudiant, i també els generals que van associats a una assignatura.

Considerem que les normatives acadèmiques d'avaluació, permanència i accés han d'adaptar-se a les peculiaritats de la diversitat de l'estudiantat universitari, i crear els mecanismes necessaris per a ajudar l'estudiantat que es trobe en aquesta situació.

3.2. Conciliació vida personal-acadèmica

La diversitat familiar de cada estudiant dona lloc a situacions personals particulars que cal prendre en consideració a l'hora d'establir horaris i requisits de presencialitat, així com mecanismes d'avaluació.

A vegades l'estudiantat es veu obligat a treballar per a poder costejar-se els estudis i fer front a la seua situació econòmica familiar. D'altra banda, situacions de malaltia pròpia, o d'un familiar, poden arribar a condicionar l'acompliment acadèmic i la dedicació horària disponible.

A fi de no impedir un acompliment acadèmic adequat de l'estudiantat que es trobe en aquesta mena de situacions, cal articular mecanismes de matrícula parcial i sistemes d'exempció de la presencialitat. Aquests mecanismes han de restar subjectes a l'aportació de documentació probatòria de la situació laboral o de circumstàncies sobrevingudes familiars o personals.

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

POSICIONAMENT ACADÈMIC DE LES BARRERES EN L'EDUCACIÓ SUPERIOR

D'altra banda, en el cas de l'exempció de presencialitat, cal donar opció a un sistema d'avaluació alternativa que no requerisca el lliurament constant de pràctiques i la realització de múltiples actes d'avaluació presencial. Aquest sistema s'ha d'establir de mutu acord entre docent i discent, amb la supervisió d'una comissió acadèmica.

3.3. Reconeixement de crèdits cursats en mobilitat i per activitats

Considerem de vital importància un canvi de paradigma en el reconeixement de crèdits i activitats extracurriculars que fomenti i garantisca la mobilitat de l'estudiantat com a eina de cooperació, intercanvi i desenvolupament social, sense que això supose cap minva en la qualitat de la formació.

Amb aquest objectiu cal introduir assignatures optatives no oferides d'ampli espectre que puguin ser fàcilment recognoscibles per altres assignatures cursades en mobilitat. Tot això, sense minvar la formació bàsica i essencial que forma l'estudiant com a professional del demà.

D'altra banda, les activitats fora de l'àmbit acadèmic són un element fonamental per al desenvolupament social, personal i no cognitiu de l'estudiantat, i per tant s'ha de fomentar aquest tipus d'activitats no recollides.

Per a poder donar valor i reconeixement a l'activitat extracurricular de l'estudiantat caldria afegir un apartat al Suplement europeu al títol en què es recolliren les activitats realitzades, tant de caràcter laboral com associatiu, cultural, de voluntariat o de representació, entre d'altres.

4. Conclusions

La dimensió social és una part constitutiva i una condició necessària de l'atractiu i la competitivitat de l'EEES. D'aquesta manera, renovem el nostre compromís amb la qualitat de l'ensenyament superior igualment accessible a tots, i destaquem la

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

POSICIONAMENT ACADÈMIC DE LES BARRERES EN L'EDUCACIÓ SUPERIOR

necessitat que es donen les condicions adequades perquè l'estudiantat pugui completar els seus estudis sense obstacles relacionats amb la seua condició socioeconòmica. Considerem que els governs han d'incloure mesures per a ajudar l'estudiantat en aspectes financers i econòmics, especialment en el cas dels grups socialment desfavorits, tot proporcionant-los orientació i assessorament de serveis, amb la possibilitat d'ampliar l'accés.

Per això, encara que les barreres socioeconòmiques constitueixen un element principal, no s'ha de reduir tot el concepte al finançament, ja que la dimensió social no es redueix a conceptes econòmics, sinó que abraça un gran ventall d'aspectes –tant els recollits en aquest document com molts altres– culturals i socials.

No es pot reduir tampoc la dimensió social al marc espanyol, ja que és un dels pilars sobre els quals es va construir l'EEES, entès com un marc comparatiu de convivència i progrés social per als pobles d'Europa. Per això, aquesta no és una reivindicació corporativa del col·lectiu estudiantil del nostre Estat, sinó que cal entendre la falta de compliment d'aquests objectius com una irresponsabilitat del nostre país envers aquest projecte comú que anomenem Europa.

El nostre Estat i les seues administracions públiques, universitats, i forces polítiques i socials han d'assumir la responsabilitat que els correspon i deixar de mirar cap a una altra banda l'hora d'aplicar les mesures i accions necessàries per al desenvolupament social i educatiu del nostre país, sense deixar de tenir en compte tots els agents implicats en aquest desenvolupament i promoció, en un marc de diàleg que tinga com a eix central l'estudiantat.